

INDUSTRIJA I ISTRAŽIVAČKE INSTITUCIJE

**PROGRAMIRANJE ZA
DECU I TINEJDŽERE:
RODNA OPTIMIZACIJA**

UVOD

Hipatija – skup alata predstavlja digitalnu kolekciju modula za naučno obrazovanje mladih od 13 do 18 godina namenjenih nastavnicima, organizacijama neformalnog obrazovanja, predstavnicima naučnoistraživačkih instituta i industrije.

Cilj Hipatija alata je da pruži pomoć profesionalcima u obrazovanju da zainteresuju mlade za STEM oblasti i ohrabre ih da istražuju raznovrsnost karijera u STEM-u na rodno inkluzivan način. Ovaj alat sadrži smernice i uputstva za širok spektar praktičnih aktivnosti poput radionica sa naučnim sadržajem, neformalnih strukturiranih diskusija, susreta sa STEM profesionalcima, testova kojima otkrivamo svoje nesvesne predrasude i mnogih drugih.

Svaki modul čine tri dela:

- Pojedinačna uputstva za svaku aktivnost,
- Uputstva u vezi sa rodnom inkluzivnošću,
- Uputstva koja sadrže sugestije za uspešan rad moderatora.

Ova uputstva nude praktične smernice korisnicima, preporuke o tome kako raspravljati o rodu sa mladima, pomoć i savete moderatorima kako bi osvestili i lakše prevazišli sopstvene stereotipe, kao i sugestije za upravljanje dinamikom grupe uz primenu različitih strategija facilitacije.

Module su kreirali partneri Hipatija projekta (NEMO Science Museum, Museo Nazionale della Scienza e della Tecnologia “Leonardo da Vinci”, Bloomfield Science Museum Jerusalem, Experimentarium, Universcience) u saradnji sa stručnjacima za rodne studije, nastavnicima, istraživačkim institucijama i tinejdžerima.

Vizija Hipatija projekta je evropsko društvo u kome se nauka komunicira mladima na rodno inkluzivan način kako bi se u punoj meri realizovao potencijal i devojčica i dečaka iz cele Evrope za ostvarenje karijere u STEM oblastima.

U nastavku je dat kompletan spisak modula, podeljen u tri grupe, u odnosu na kontekst u kome će se primenjivati:

Škole

- Pronađite rodne stereotipe: STEM u medijima
- Rodna inkluzivnost u vašoj nastavi
- Istraživanje: oblik i akcija
- Odluči se! (igra i debata)
- Ambasadori i ambasadorke nauke
- STEM ŽENE (društvena igra sa karticama)
- TESTIRAJ SEBE!
- Koje je tvoje mišljenje?

Naučni centri i muzeji

- Pronađite rodne stereotipe: STEM u medijima
- Naučni kafe (Café Scientifique)
- STEM ŽENE (društvena igra sa karticama)
- TESTIRAJ SEBE!
- Nosiva tehnologija
- Tvoja uloga u istraživanjima: Ispitivanje hemijskih reakcija

Industrija i istraživačke institucije

- Softversko programiranje: ulaz je slobodan!
- Ambasadori i ambasadorke nauke
- Igra veština
- Speed Dating
- Tvoja uloga u istraživanjima: Ispitivanje hemijskih reakcija

PRONAĐITE RODNE STEREOTIPE: STEM U MEDIJIMA

OSNOVNE INFORMACIJE

Starosna grupa	Instruktori/nastavnici i edukatori
Format	Radionica
Trajanje	2-6 sati

OPŠTI PREGLED AKTIVNOSTI

Ova radionica je posvećena unapređenju postojećih radionica posvećenih softverskom programiranju za decu/tinejdžere sa naglaskom na aspekt rodne inkluzivnosti. Većina srednjih škola mora da ima nastavu u oblasti softverskog programiranja, a dosta firmi nudi održavanje radionica o programiranju za škole. Cilj ove aktivnosti je da se obrati programerima, nastavnicima i facilitatorima sa idejom da rodno optimizuju ove radionice i tako dopru do šire rodno mešovite grupacije. Drugim rečima, namera je da se aktivnost preoblikuje kako bi se uzela u obzir rodna komponenta.

Takođe, ova aktivnost treba da pomogne nastavnicima i studentima u radu sa učenicima na polju softverskog programiranja. Aktivnost će se usredsrediti na naučno-tehnološki i didaktički pristup u pogledu podučavanja srednjoškolaca na polju softverskog programiranja.

CILJEVI

Glavni cilj je kreiranje rodno optimizovanih aktivnosti koje će dovesti do većeg interesovanja za STEM. Cilj je takođe povećanje interesovanja za tehnologiju, tj. softversko programiranje. Namera je pre svega da se više mladih ljudi zainteresuje za obrazovanje u STEM oblastima (u ovom slučaju konkretno na polju tehnologije).

PREDLOŽENI SCENARIO

Ova aktivnost se odnosi pre svega na matematiku, programiranje i tehnologiju; fokusira se na već postojeće radionice kojima bi koristilo prilagođavanje koje bi obezbedilo motivaciju i angažman šire grupacije učenika i učenica.

Ovde navodimo glavne teme i dodirne tačke između softverskog programiranja i nastavnog programa za predmet matematika:

- Učenici uočavaju sličnost između svakodnevnog jezika i matematičkih simbola (ako želimo da npr. robot nešto učini za nas, moramo da koristimo programski jezik).
- Učenici su u stanju da koriste izraze sa varijablama – slično kao kod digitalnih alata.

Ovde navodimo glavne teme i dodirne tačke između softverskog programiranja i nastavnog programa za predmet «Nauka i tehnologija» (ovo je u Danskoj školski predmet):

- Učenici mogu da opišu neki proces od prvog pojedinačnog sredstva pa do finalnog proizvoda.
- Učenici su u stanju da kreiraju i koriste upravljačke komande i jednostavne senzore u programiranju, i koriste ih u rukovanju robotima.

CILJNA GRUPA

Ciljna grupa	Instruktori/nastavnici i edukatori koji kreiraju i vode radionice posvećene programiranju za uzrast od 12 do 15 godina
Uzrast	odrasli
Br. učesnika	15–25
Br. moderatora	1–2

TEME POKRIVENE TOKOM AKTIVNOSTI

Naučni sadržaj jedne ovakve aktivnosti je softversko programiranje, kao i ideja o tome kako svakodnevni jezik «prevesti» u programski jezik.

Ova aktivnost promoviše razumevanje tehnologije koja nije uvek vidljiva, ali se koristi svakodnevno.

TRAJANJE AKTIVNOSTI

Predloženo trajanje: 2–6 sati.

SREDSTVA

Lego MindStorm setovi (ili MicroBot Technology, ili neki drugi setovi za programiranje)	Po jedan set za 2 učesnika
Lego MindStorm sto za testiranje	1 na 10 učesnika ukoliko je moguće – inače, testiranje može da se obavi i na podu
Lego MindStorm program	1

KORISNI LINKOVI, VIDEO MATERIJALI, ČLANCI

- Lego Mindstorms
- www.firstlegoleague.org
- Pronađite na YouTube-u Lego MindStorm filmove – možda su dostupni i na vašem jeziku.
- One Size fits all? je program za stručno usavršavanje nastavnika kreiran u sklopu TWIST projekta (Towards Women In Science and Technology – FP7 projekat finansiran sredstvima EU).
- Video-materijali za stručno usavršavanje nastavnika su dostupni i na internet stranici TWIST projekta.

OKRUŽENJE

Nakon identifikovanja i kontaktiranja partnera iz industrije ili istraživačkih institucija, ili nekoga drugog ko kreira i nudi radionice softverskog programiranja za školske grupe, biće neophodno proveriti da li je kontaktirani partner zainteresovan da adaptira svoju radionicu našim potrebama. Kada se to reši, sledeći korak je dogovor o datumu i mestu sastanka. Ovde je važno razmotriti kako da radionica obuhvati što veću i heterogeniju grupu dece, uzimajući u obzir različite stilove učenja među đacima.

Okruženje u kome se održava radionica zavisiće i od partnera, pošto to mogu da budu prostorije partnera iz industrije koji sami kreiraju te radionice, ili npr. škola. Nakon ovog prvog sastanka, radionicu treba zajednički prilagođavati potrebama.

OPIS I VREMENSKI OKVIR

Evo primera kako jedan čas softverskog programiranja može da bude uređen na rodno inkluzivan način. Ovaj zadatak može čak da se smatra i «preoblikovanjem» aktivnosti kako bi se uzela u obzir rodna dimenzija, i treba obratiti pažnju na sledeće detalje:

- Manje takmičenja, više strukture.
- Veći fokus na ostvarenje smislenog i kreativnog rezultata.
- Ograničite vreme za odgovor, ali ostavite mogućnost da postoji više tačnih odgovora.
- Stavite akcenat na elemente matematike i rešavanja problema, nudeći algoritam kao sled instrukcija.
- Obezbedite da iskustvo bude multidisciplinarnog karaktera.
- Promovišite ravnotežu između teorije i primene.

- Negujte perceptivno i simboličko učenje, kao i motorne veštine.

ORGANIZACIJA GRUPE

Radionica obično počinje uvodnim zajedničkim radom, nakon čega se učesnici dele u parove i tako ostaje do kraja radionice.

UVOD

Nastavnik/facilitator ukratko predstavlja radionicu i njen cilj.

Nastavnik zatim prezentuje ciklus nastave/učenja, kako bi stavio radionicu u relevantan didaktički kontekst. Radionica takođe može da bude stavljena u naučni kontekst, tako što će se objasniti koje veštine ona razvija na polju naučne, tehnološke i matematičke pismenosti. Ovo je važno kako biste se na pravi način obratili jednoj široj grupi mladih ljudi i stavili nauku u kontekst u kome će veći broj učesnika razumeti značaj radionice.

Spomenite da ova aktivnost ima cilj da preoblikuje određenu programsku aktivnost kako bi se uzela u obzir rodna dimenzija.

TOK AKTIVNOSTI

Učenicima i učenicama se zatim predstavlja element programiranja, pomoću stranice «Naučite da programirate» na Lego Mindstorm sajtu, ili pomoću drugih programa za softversko programiranje.

Ova faza rada traje oko 30 minuta.

Nakon što se učenicima predstavi softversko programiranje, mogu da pređu na zadatak iz oblasti inženjerstva, koji rešavaju pomoću Lego Mindstorm robota.

ZAKLJUČAK

Adaptiranje radionice podrazumeva diskusije sa partnerom iz industrije ili nastavnicima koji su autori programa. Poseban akcenat treba da se stavi na didaktički nastavni pristup i na to kako postići da se šira grupa učenika – naročito devojke (koje se ređe uključuju u softversko programiranje) – angažuje na ovoj temi. Fokus treba da bude na stavljanju znanja u kontekst – gde će nam ovo biti korisno u životu? (npr. za optimizovanje rada robota koji se koriste u nezi starijih osoba, ili u medicinskoj industriji – ili na polju održivog razvoja i energetske efikasnosti).

Primer radionice koji vam predstavljamo bavio se konceptom Prve Lego lige, koja se fokusira na sveobuhvatan pristup sa konceptom koji je stavljen u konkretan kontekst u cilju rešavanja konkretnog društvenog problema – često u saradnji sa nekom firmom/industrijom.

Na kraju, uvek treba da postoji osvrt i evaluacija svake radionice; u ovom slučaju, najvažnije je da li je radionica uspela da angažuje širu grupu učesnika (devojčica i dečaka) i da li su se oni smenjivali u različitim ulogama – kao što je vođenje eksperimenta, testiranje, planiranje itd. Snažno se preporučuje uspostavljanje određenih kriterijuma uspešnosti u odnosu na ove oblasti. O tome pročitajte više u poglavlju «Kriterijumi rodne inkluzivnosti».

KRITERIJUMI RODNE INKLUZIVNOSTI

„Kriterijumi rodne inkluzivnosti“ kreirani u sklopu Hipatija projekta su značajni za adaptaciju časova softverskog programiranja i treba ih uzeti u obzir i razmotriti sa ljudima koji nude jednu takvu aktivnost. Štaviše, oni mogu da pruže

osnovu za kreiranje kriterijuma uspešnosti pomoću kojih merimo rezultate adaptirane aktivnosti. Evo nekoliko primera kako ova radionica može da se bavi pitanjem rodne inkluzivnosti na različitim nivoima.

INDIVIDUALNI NIVO

- Obuhvata više različitih načina angažovanja učenika u aktivnosti.
- Obuhvata aktivnosti koje uključuju više različitih metoda rešavanja problema i inženjerskih pristupa, kao što su planiranje, razvoj, izgradnja, testiranje i unapređenje.
- Koristi aktivnosti i pristupe koji sadrže jasan kontekst, tako da učesnici razumeju kako, zašto i gde njihovo znanje može da se primeni u praksi.
- Oslanja se na prethodna znanja i iskustva učesnika.

NIVO INTERAKCIJE

- Uključuje kombinaciju različitih formata: prezentacije pred celom grupom, rad u parovima i zajedničke diskusije.
- Fokus na menjanje uloga/područja rada (npr. naizmeničan rad na planiranju, vođenju beleški, programiranju i izgradnji).
- Imati u vidu da svi učesnici treba da osećaju da su postigli uspeh u rešavanju problema.

INSTITUCIONALNI NIVO

- Treba da podrži planirane aktivnosti, što može da uključuje fizičko okruženje za rad, npr. kreiranje inspirativnog prostora u kome bi se napravio i testirao robot.

- Prostor može da se preuredi – ponovo razmislite o tome gde pravite planove i zašto, ponovo razmislite o tome gde ste kreativni i zašto.
- Treba da sadrži razmišljanje o tome kakve efekte ima sama institucija – kako nastavnici prezentuju i govore o nauci i tehnologiji?

DRUŠTVENI/KULTURNI NIVO

- Stavlja programiranje u kontekst.
- Prikazuje i / ili diskutuje o nekim oblastima u kojima programiranje nudi rešenja za poteškoće sa kojima se društvo suočava.
- Poziva učesnike da kažu nešto o situacijama u kojima su oni zapazili rezultate programiranja.
- Diskutuje o tome «zašto» i «gde» društvo koristi programiranje.

ISHODI UČENJA

Ishode učenja podelićemo u dve celine: ishode učenja nastavnika koji su učestvovali u radionici i ishode učenja đaka koje će ti nastavnici podučavati programiranju:

Nastavnici, odnosno facilitatori:

Nakon planiranja i pripremanja ove radionice facilitator odnosno nastavnik koji kreira aktivnosti softverskog programiranja treba da poseduje sledeća znanja i/ili bude u stanju da:

- Adaptira aktivnost u smislu prilagođavanja široj grupi učesnika.

- Kaže nešto o tome kako programiranje može da se koristi u nastavi.
- Crpi inspiraciju iz tehnologije, naročito iz IKT (informaciono-komunikacionih tehnologija).
- Posедуje svest i razumevanje o tome kako motivisati devojčice i dečake da se angažuju na određenoj aktivnosti.
- Posедуje svest i razumevanje kulturnih ograničenja koja mogu da predstavljaju deo nastavnog rada u učionici, u pogledu rodne dimenzije.
- Zna kako da se suprotstavi i prevaziđe akademske rodne stereotipe u nastavnom radu.

Učenici/učesnici u radionicama programiranja:

Na kraju radionice učesnici treba da budu u stanju da:

- programiraju (Lego Mindstorm) robota ili nekog drugog,
- reše neki programerski problem,
- navedu primere kako programiranje može da bude društveno korisno,
- ukoliko se o tome razgovaralo – da razumeju da rodni stereotipi mogu da utiču na izbore koje pravimo.

PODACI O PARTNERU

Ovaj modul je pripremio Danski centar za nauku Experimentarium iz Hellerupa, Danska. Kontakt: Sheena Laursen, sheenal@experimentarium.dk i Christoffer Muusmann, christoffer@experimentarium.dk

**EXPERI
MENT
ARIUM**

UPUTSTVA U VEZI SA RODNOM RAVNOTEŽOM

ZAŠTO JE VAŽNO DA SVI BEZ OBZIRA NA RODNU PRIPADNOST UČE I RADE U STEM OBLASTIMA?

U narednim godinama, sa razvojem evropske ekonomije znanja i usponom novih tehnologija, veštine na polju nauke, tehnologije, inženjerstva i matematike (STEM) postaće sve neophodnije kako bi se garantovalo postojanje adekvatne i profesionalne radne snage za široki spektar zanimanja. Zato je od ključnog značaja da se više mladih ljudi privuče na studijske programe u STEM oblastima i obezbedi raznolikost sastava profesionalaca obrazovanih na polju STEM-a. Vizija Hypatije je evropsko društvo koje prenosi naučna saznanja mladima na rodno inkluzivan način kako bi se u punoj meri realizovao potencijal devojčica i dečaka iz cele Evrope za ostvarenje karijere u STEM oblastima.

Institucije i facilitatori nadležni za sprovođenje aktivnosti naučnog obrazovanja, kao što su škole, muzeji i industrija, imaju ključnu ulogu u tome. Oni mogu da utiču na to kako učenici konstruišu i prilagođavaju svoju rodnu pripadnost i svoj odnos prema STEM-u. Zato je važno da povedemo računa o akademskim i drugim rodnim stereotipima koje imamo, da ih osvestimo, priznamo postojanje tih stereotipa i pobrinemo se da ih ne zastupamo u interakciji sa učesnicima.

FACILITACIJA RODNE INKLUZIVNOSTI

Pri facilitaciji rodno inkluzivnih aktivnosti važno je biti svestan nekoliko važnih koncepata.

ROD I POL

Pol se odnosi na biološke karakteristike i funkcije koje čine razliku između muškaraca i žena: hromozomski pol, gonadalni pol, morfološki pol.

Rod se odnosi na socijalni konstrukt muškaraca i žena, muškosti i ženstvenosti, koji se razlikuje u zavisnosti od vremena i prostora, kao i kulture kojoj pripadamo. Reč je o hijerarhijskom i hijerarhizujućem sistemu muških i ženskih normi.

RODNI STEREOTIPI I VEŠTINE

Rodni stereotipi podrazumevaju generalizovana uverenja o tipičnim karakteristikama žena ili muškaraca i našu sklonost da povezujemo te attribute sa pojedinačnim pripadnicima svakog pola pre nego što ih upoznamo (npr. muškarci su racionalniji, žene su emotivnije). Akademski rodni stereotipi su generalizovana uverenja da su učenici muškog pola nezavisni, racionalni i problemski orijentisani, da do uspeha dolaze zahvaljujući sposobnostima, kao i da su prirodno obdareni talentom za matematiku i prirodne nauke. S druge strane, smatra se da su devojčice poslušne, pasivne i zavisne, da do uspeha stižu trudom i zalaganjem, a da su talentovane za društveno-jezičke discipline.

Pored toga što nas (neadekvatno) opisuju, rodni stereotipi imaju i normativnu funkciju u nekoj zajednici, govore nam kakvi treba da budemo. Tako akademski stereotipi propisuju koja su očekivana i prikladna ponašanja, postignuća i interesovanja za učenike, a koja za učenice, što može dovesti do iskrivljenog doživljaja ličnih sposobnosti i afiniteta među mladima i neopravdano suziti broj potencijalnih zanimanja i profesija u kojima se mogu prepoznati (npr. inženjerstvo i građevina se više povezuju sa muškarcima nego sa ženama).

ROD I NAUKA

STEM – nauka, tehnologija, inženjerstvo i matematika su oblasti istraživanja i znanja. Poput drugih oblika znanja, one mogu da uključuju rodne dimenzije. Kada istraživači ne uzmu u obzir rodnu dimenziju, to može da utiče na rezultate: npr. ako se

lekovi ne testiraju i na muškarcima i na ženama. Zatim, prisutan je značajan rodni disbalans u mnogim oblastima istraživanja i produkcije znanja, pa tako u mnogim evropskim zemljama žene su brojnije od muškaraca u oblastima biologije i medicinskih nauka, dok su u manjini u matematičkim i informatičkim disciplinama. Pored toga, žene imaju manje šanse da dostignu visok stepen nadležnosti u naučnim oblastima (efekat staklenog plafona).

Ove oblasti se najčešće smatraju racionalnim, intelektualnim i nezavisnim, a te osobine se opet često pripisuju muškarcima. Ovo znači da će dečaci i devojčice koji se ne identifikuju sa navedenim osobinama smatrati da STEM studije i zanimanja „nisu za njih“ i izbegavaće STEM u potpunosti. Upravo zato je važno imidž nauke prezentovati kao kompleksan i raznolik.

SUGESTIJE ZA SPROVOĐENJE AKTIVNOSTI

Definisanje, prepoznavanje i sprovođenje rodno inkluzivnih aktivnosti je kompleksan posao koji zahteva stalnu samorefleksiju moderatora o sopstvenim rodnim stereotipima i predubedjenjima. Evo nekoliko praktičnih indikacija i pitanja za razmišljanje koja treba da pomognu moderatoru da zauzme što inkluzivniji pristup.

INTERAKCIJA SA GRUPOM

- **Neutralnost pri dodeljivanju zadataka i uloga**
 - Kako ću raspodeliti zadatke? Koja zaduženja ću dodeliti kome?
 - Nemojte učesnicima dodeljivati stereotipne rodne uloge koje mogu da doprinesu internalizaciji „ženskog“ ili „muškog“ identiteta, npr. kada tražimo od dečaka da nešto prave ili grade, a od devojčica da vode beleške. Obezbedite rotiranje uloga između učesnika tokom aktivnosti.

- Pripisujte uspeh, odnosno neuspeh pojedincima, u cilju prevazilaženja stereotipnih odgovora.
- Da li učenici koji ostvare neuspeh povezuju taj neuspeh sa sobom ili sa spoljnim faktorima?
- Da li učenice koje ostvare uspeh pripisuju taj uspeh sebi ili spoljnim faktorima?
- **Postavite nivo očekivanja visoko za oba pola. Nemojte da previše ugađate devojčicama (to doprinosi nesamostalnosti i ne pogoduje razvoju samostalne ličnosti). Podstičite i devojčice i dečake da preuzimaju rizike.**
- **Sačekajte odgovor! Usvojite standardni period „pripreme“ pre davanja odgovora kako biste podstakli devojčice da se jave i „podignu ruku“ u okruženju dečaka sklonijih riziku koji često reaguju brže od njih.**
- Koliko sam pažljivo slušao odgovore učenika? Koliko dugo sam ih pustio da govore?
- Sačekajte 4–5 sekundi pre nego što prozovete nekog učenika da odgovori na pitanje. Odlaganje odgovora omogućava svim učenicima da reaguju, čime se daje prilika svima da pronađu odgovor.
- **Jednaka interakcija sa polovima kako bi se prevazišla tendencija češćeg obraćanja učenicima muškog pola nego devojčkama.**
- Da li sam češće postavljao pitanja dečacima nego devojčicama?
- Budite svesni toga da li pitanja češće postavljate dečacima ili devojčicama.
- **Nesvesno potkrepljivanje stereotipa.**

- Da li sam obratio pažnju na ponašanje učenika u situacijama kada izgovaraju rodne stereotipe?

Tinejdžeri često reprodukuju rodne stereotipe nesvesno ili na suptilan način. Ovo se može shvatiti kao prilika da se takvi primeri istaknu i iskoriste kao trenutak za refleksiju.

ZA VREME DISKUSIJE

- Da li su dečaci zainteresovaniji za to da nešto prave i konstruišu, a devojčice da ukrašavaju nastale proizvode? Možete li da zamenite te uloge u ovim aktivnostima?

Isprovocirajte učenike da odstupe od svojih omiljenih interesovanja i prošire svoj angažman u nauci (mnoga deca imaju rodno stereotipna interesovanja koja mogu da se dovedu u pitanje).

- Da li mislite da bi moglo biti korisno da uvedete pojmove roda i rodnih stereotipa i da o njima razgovarate pre ili nakon aktivnosti?

Razmislite da li bi prethodno objašnjenje glavnih koncepata u vezi sa rodom i ostalom povezanom terminologijom moglo da obogati diskusiju.

Tokom moderiranja diskusije

Imajte u vidu da učenici imaju različito predznanje koje može da bude od značaja na različite načine. Diskusija može da krene od toga šta učenici već znaju o temi.

SUSRET SA OSOBOM KOJA SE PROFESIONALNO BAVI STEM-om

Postojanje uzora može da bude delotvorno za podsticanje interesovanja devojčica i dečaka za STEM. Mnoge aktivnosti uključuju STEM profesionalce kao protagoniste, ili daju primere osoba koje se profesionalno bave STEM-om. Takođe je važno da ovi uzori ne učvršćuju rodne stereotipe.

- Koliko se muškaraca, odnosno žena pojavljuje u primerima STEM profesionalaca koje dajem tokom aktivnosti? Da li su oni stereotipni?

Održavajte ravnotežu u broju žena i muškaraca u ulozi govornika ili primera za aktivnost. Ukoliko je moguće, zamolite ih da ne govore samo o naučnim temama, nego da kažu nešto i o svom privatnom životu.

Obezbedite da angažovani naučni edukatori i naučnici predstavljaju širok spektar ličnosti. Devojčice i dečaci se najviše inspirišu uzorima za koje osećaju da su im psihički bliski (po pitanju porekla, kulture, starosne dobi, itd.). U suprotnom, standardi koje odredi neko drugi mogu biti shvaćeni kao suprotstavljeni njihovim shvatanjima, pa devojčice i dečaci mogu na njih da reaguju negativno.

- U sklopu aktivnosti, da li prezentujem svu raznolikost STEM-a, od kompjuterskih igara do inženjerstva?

Pri izboru STEM profesionalaca i primera u sklopu aktivnosti, obezbedite da raznolikost nauke bude reprezentovana u najvećoj mogućoj meri.

SIMULACIJA EKSPERIMENTALNE SITUACIJE

Moguće je da, dok se bave određenim naučnim sadržajima, nastavnici i ostali profesionalci u obrazovanju ne vide jasno kako su ti sadržaji povezani sa rodnom ravnotežom u STEM-u. Cilj aktivnosti Hipatija projekta je da pruže drugačije, nestandardne načine pristupanja nauci i naučnom sadržaju (poput hemije, robotike, itd.), rušeći stereotipnu percepciju STEM-a. Tako uvodimo i širimo doživljaj sveta nauke, otkrivajući različite aspekte sa kojima više ljudi – i devojčica i dečaka – može da se poistoveti. Možete da naglasite ovu dimenziju kada moderirate određenu aktivnost koja je usredsređena na naučni sadržaj pre nego na rodnu komponentu.

- Recimo, aktivnost fokusirana na tehnologiju kao što je npr. nosiva tehnologija (šivenje i programiranje), može da privuče više devojčica nego aktivnost koja se bavi saobraćajem ili vojnim projektilima, ali devojčice takođe jednako mogu da se interesuju za saobraćaj kao i dečaci za šivenje.

KORISNI LINKOVI O RODNOJ INKLUZIJI U UČIONICI

TEORIJSKI OKVIR HIPATIJE

U ovom dokumentu se predlaže okvir za rodno inkluzivnu komunikaciju i edukaciju STEM disciplina. Tu se iznosi set kriterijuma za analizu rodne inkluzivnosti postojećih obrazovnih aktivnosti STEM-a, te za kreiranje novih rodno inkluzivnih (inkluzivnijih) aktivnosti.

<http://www.expecteverything.eu/file/2017/02/Hypatia-Theoretical-Framework.pdf>

RODNA RAVNOPRAVNOST U UČIONICI

Često nismo svesni toga kako se različito ophodimo prema dečacima i devojčicama. Školske učionice nisu izuzetak. Ovde je dat spisak aspekata na koje treba obratiti pažnju i sugestija u cilju unapređenja stepena ravnopravnosti u učionici, kako bi se devojčice i dečaci podstakli da se bave nekom od STEM oblasti.

<http://www.mada.org.il/sites/default/files/attached/gender-equality-in-teaching-english.pdf>

UPUTSTVA ZA FACILITACIJU

NEKOLIKO SAVETA ZA DOBRU FACILITACIJU

Ključni element za dobru facilitaciju je aktivno angažovanje učesnika svaki put kada se prezentuju novi koncept i sadržaj, evo nekih od primera:

- Poći od ličnog iskustva i podstaći angažman učenika zasnovan na njihovom iskustvu
- iskoristiti kao osnovu njihovo gledište ili prethodno znanje
- omogućiti konstantan doprinos aktivnosti učenika procesu učenja/ diskusije/ radionice

Moderiranje nije lako, zahteva praksu, vreme i često preispitivanje. U cilju prenošenja koncepata roda i rodne ravnopravnosti u praksu i podsticanja angažovanja, interakcije i diskusije, u daljem tekstu sledi kratak spisak sugestija.

INTERAKCIJA SA GRUPOM

- Unapred pripremite okruženje u kojem će se aktivnost odvijati, organizujte prostor u skladu sa potrebama aktivnosti, promenite i uobičajenu strukturu ako je potrebno (npr. možete da drugačije rasporedite stolove i stolice).
- Obezbedite da svi učesnici mogu dobro da vide i čuju ono što se događa.
- Održavajte kontakt očima sa učesnicima.
- obraćajte se učesnicima kao sebi ravnima, a ne kao pasivnim posmatračima ili neznačicama.

- Slušajte sagovornike i koristite njihov rečnik i sleng ako je potrebno (samo obratite pažnju da ne potkrepljujete stereotipe i seksističke komentare).
- Postavljajte pitanja u najvećoj mogućoj meri – ona mogu da budu koristan alat za podsticanje interakcije unutar grupe.
- Stimulišite refleksiju kod učesnika.
- Ukoliko je moguće, tražite informacije ili elemente koje je moguće otkriti direktnom opservacijom i iskoristite ih za nastavak aktivnosti.
- Angažujte učesnike tako što ćete povezati situaciju sa njihovim ličnim iskustvom.
- Podstičite učesnike da izraze svoje mišljenje i formulišu svoje stavove.
- Tokom aktivnosti će možda biti potrebno da više puta reorganizujete grupe (npr. rad u manjim grupama ili u parovima, pa zatim kraća zajednička aktivnost) kako biste podstakli angažovanje i bolju interakciju.
- Pre interakcije sa celom grupom, možda nije loše da zatražite od učesnika da razgovaraju u parovima, radi „zagrevanja“. Takav pristup pomaže uključivanje najstidljivijih u diskusiju, tj. pomaže svima da postanu komotniji u vezi sa temom pre nego što sa ostalima u grupi podele svoje mišljenje.
- Dok se diskusija vodi u manjim grupama, obiđite svaku grupu i proverite tok rada i diskusiju, i intervenišite samo ako je potrebno.

- U radu sa grupom pokušajte da se u što većoj meri obraćate svima i da svakoga podstaknete da se uključi i angažuje.

SIMULACIJA EKSPERIMENTALNE SITUACIJE

- Pokušajte da učinite aktivnost što inkluzivnijom: svaki učesnik treba da ima priliku da se direktno angažuje na eksperimentu; izbegavajte demonstracije.
- Ne otkrivajte rezultate eksperimenta pre nego što učesnici sami donesu zaključke i dođu do otkrića.
- Podstaknite učesnike da daju uvodne pretpostavke/opise/komentare o tome šta misle da će se desi.
- Održavajte sam eksperiment u fokusu pažnje i centru diskusije.
- Angažujte učenike stalnom smenom manuelne aktivnosti, pitanja i diskusije.

ZA VREME DISKUSIJE

- Angažujte učenike izbalansiranim setom otvorenih i zatvorenih pitanja, diskusije i razmene mišljenja, itd.
- Možda bi bilo dobro da koristite provokativne dileme kako biste inicirali diskusiju. Neslaganja mogu biti korisna za analizu pojmova i usklađivanje stavova, koristite ih konstruktivno.
- Stimulišite učesnike i iskoristite ne samo njihovo stečeno znanje nego i emocije i maštu.
- Postavite izazov pred učesnike na odgovarajućem nivou.

- Izbegavajte:
 - Didaktički pristup i procenu znanja učesnika
 - Monolog
 - Specijalizovane izraze bez reference na postojeće objekte
 - Traženje samo tačnih odgovora i bavljenje samo tačnim odgovorima ili, još gore, tačnim pitanjima
 - Ignorisanje ili umanjivanje značaja onome što učesnici kažu

GOSTOVANJE OSOBE KOJA SE PROFESIONALNO BAVI STEM–om

- Predložite gostu da naizmenično odgovara na pitanja učesnika i govori, što će omogućiti učesnicima da preuzmu aktivniju ulogu i sprečiti dugačke govorancije.
- Pre nego što predstavite gosta, možete tražiti od učesnika da podele svoje mišljenje o datoj profesiji, a zatim razgovarajte o tome sa gostom.
- Mladi učesnici, kada imaju mogućnost da slobodno postavljaju pitanja, često se zanimaju za svakodnevne privatne živote gostiju, za tok njihovih karijera i to kakvi su oni bili kada su bili srednjoškolci i studenti. Možete predložiti gostima da koriste ove teme kao „pomagala“ tokom govora i razgovora.

Takođe pomaže ukoliko gosti ponesu alate ili predmete kojima se služe u svakodnevnom radu, kao primer.

PITANJA: OSNOVNO SREDSTVO ZA UČENJE

Izgradnja odnosa sa nekim predmetom je kao upoznavanje nove osobe. Zaista, ova vrsta poređenja može pomoći da razumemo

moćući naćin kreiranja pitanja koja se koriste u procesu ućenja. Pri upoznavanju neke osobe ili pokretanju razgovora krećemo od osnovnog i konkretnog ka apstraktnom i složenijem. Korišćenje pitanja u procesu ućenja podrazumeva slične korake: krećemo od osnovnih informacija (obićno elemenata koji mogu da se otkriju posmatranjem), na nivou na kome postoji kompatibilnost (tj. nivou na kojem ućenici mogu da se ukljuće i angažuju svojim znanjem, iskustvom i stavovima), da bismo nastavili ka otkrivanju kompleksnijih informacija i koncepata. Takav pristup traži od ućenika da u okviru svog repertoara znanja i iskustava tragaju za neophodnim elementima koji će im pomoći da otkriju nove uvide, dok istovremeno to može da posluži kao osnova za kreiranje pitanja od strane samih ućenika.

U stvari, mi se ovde ne zalažemo za linearan proces „facilitator pita – ućenici odgovaraju“; mi se zalažemo za dvosmerni proces, u kojem su i facilitator i ućenici u poziciji da postavljaju pitanja i odgovaraju na njih. U tom smislu, pitanja su podsticaj za pokretanje dijaloga, sredstvo, a ne cilj. Ona pomažu nastanak novog znanja i dodavanje novih informacija u slobodan protok ideja, što dovodi do šireg razumevanja.

Koji su tipovi pitanja koji bi poslužili kao metoda za dolaženje do informacija i interpretacija, za iniciranje konstruktivnog dijaloga, za razvijanje veština i samopouzdanja kod ućenika – a mođa i kod samih facilitatora?

Pre svega, osnovne kategorije:

- Zatvorena pitanja – ona koja imaju samo jedan taćan odgovor.
- Otvorena pitanja – ona koja prihvataju više od jednog taćnog odgovora.

Zatvorena pitanja se obično koriste kada tražimo određene informacije u vezi sa nekim fenomenom/pitanjem/eksponatom/predmetom itd. i dalje se dele na:

- Pitanja u cilju ispitivanja: Odgovor na ovakva pitanja zahteva pažljivo razmatranje i ispitivanje. Odgovori daju prvu informaciju na osnovu koje konstruišemo detaljnije znanje.
- Pitanja u cilju objašnjenja: Odgovori pružaju objašnjenje – kako nešto funkcioniše, kako je napravljeno, itd. i tesno su povezani sa informacijama izvedenim iz pitanja u cilju ispitivanja.
- Pitanja u cilju poređenja: Ovim pitanjima se stimulišu poređenja sa drugim situacijama iste vrste, materijalima, dimenzijama itd., i podstiče utvrđivanje sličnosti, razlika i veza sa znanjima i iskustvima učenika.
- Sa druge strane, otvorena pitanja podstiču izražavanje ličnih stavova, korišćenje postojećih znanja učenika, i potragu za ličnim značenjima. Diskusija i otvorena pitanja pružaju učenicima mogućnost da podele ideje i uvide u grupi, a zatim i mogućnost da dalje razviju svoje razumevanje primenom i odbranom uvida i mišljenja.

Otvorena pitanja se dele na sledeće kategorije:

- Pitanja u cilju rešavanja problema: takva pitanja zahtevaju upotrebu kritičkog mišljenja, maštovitost, veštine postavljanja hipoteze i analize, kao i sposobnost korišćenja znanja za rešavanje problema.
- Pitanja u cilju predviđanja: odgovori na ova pitanja nude predviđanja u situacijama kada se menjaju parametri.
- Pitanja u cilju davanja suda: Odgovori na ova pitanja mogu da budu jako lični i jedinstveni. Ona zahtevaju da

se napravi izbor, proceni situacija, opravda postupak, itd.

Treba da nađete ravnotežu između zatvorenih i otvorenih pitanja. Postavljanje samo zatvorenog tipa pitanja može stvoriti osećaj neznanja među onim učenicima kojima je teško da odgovore na njih, jer ona zahtevaju relativno malu primenu veština i više specijalističkih znanja. Zatvorena pitanja treba da se koriste za istraživanje predmeta i novih znanja u vezi sa njim, i, pored toga pružaju osnovu na kojoj će se postavljati otvorena pitanja. Za svakog učenika, odgovaranje na otvorena pitanja podrazumeva korišćenje ličnog konteksta da bi se pronašle nove informacije. To im takođe omogućava da koriste svoja lična iskustva, emocije, maštu i veštine za pronalaženje značenja i smisla, kao i lična tumačenja.

U filozofiji interaktivnog, konstruktivističkog pristupa učenju, pitanja i odgovori ne znače samo prihvatanje više od jednog tačnog odgovora (preko otvorenih pitanja), nego i davanje mogućnosti učenicima da stvari shvate pogrešno; ne treba dozvoliti da proces učenja bude ograničen samo na traženje „tačnih“ odgovora, ili na očekivanje unapred utvrđenih rezultata. Važno je da nastavnik/moderator ne "ispravlja" odmah netačne odgovore, već da dopusti da dođe do sukoba mišljenja među vršnjacima, kako bi iz tih sukoba učesnici mogli da uvide različite perspektive, da nauče o standardima zaključivanja i kritičkog mišljenja i da dopuste da njihova tumačenja nisu nužno ista ili jednako dobra kao ona do kojih dolaze drugi učenici. Učenje treba da se oslanja na lični doživljaj i razumevanje problema onoga koji uči kao i na mogućnosti istraživanja problema pokušaja i pogrešaka.

Hypatia PROJECT

Hipatija je projekat finansiran iz programa "Horizont 2020" EU, koji se bavi izazovom okupljanja različitih društvenih aktera oko motivisanja više tinejdžera, naročito devojčica, da se opredele za karijeru u STEM oblastima, kako u školi tako i u smislu izbora studija i karijere u budućnosti. Cilj mu je da se promeni način komuniciranja naučnih sadržaja mladima u školi i van nje kako bi postao rodno inkluzivniji.

Ovaj projekat dobija sredstva iz Okvirnog programa za istraživanje i inovativnost "Horizont 2020" Evropske unije (H2020-GERI-2014-1) prema sporazumu o dodeli bespovratnih sredstava br. 665566.

